

CISTERCITI, portal nekadašnje samostanske crkve u Topuskom

područja, ceste i vodovodi; poslije se upotrebljava kao nadgrobni (*cippus monumentalis*) i votivni spomenik. Najstariji nadgrobni cippusi postoje već u starijem željeznom dobu. Prodorom romanizacije i ant. kulture u naše krajeve (do ← III. st.) javlja se na I Jadrano u području plemena Liburna specifičan oblik cippusa (*liburnski cippus*): monolitni kameni stup cilindričnoga oblika, koji na gornjem kraju završava konusom, na čijem se vrhu nalazi stilizirana borova šiška. Nađeni su u Podgrađu (Asseria), Ninu, Krku. Na području BiH susreću se karakteristični cippusi četvrtastoga oblika s natpisom i figuralnim prikazima, dok se na bokokotorskom prostoru javljaju kupolasti cippusi autohtonih obilježja.

LIT.: M. Suić, Liburnski nadgrobni spomenik, VjAHD, 1950–51. — I. Fadić, Aserijatska skupina liburnskih nadgrobničkih spomenika tzv. liburnskih cipusa, Diadora, 1990, 12. R.

CIRIACO (DE PIZZICOLLI) D'ANCONA (Kyriakus Anconitanus), tal. arheolog i putopisac (1391–1452). Opisivao je ant. građevine, skupljao starine, osobito epigrafske spomenike od Italije do Male Azije. God. 1420. posjetio Pulu, a 1435–36. srednju Dalmaciju, sklopivši prijateljstvo s Jurjem Benjom u Zadru i Petrom Cipikom u Trogiru, s kojima se i dopisivao. Također se dopisivao i s Marinom Restićem iz Dubrovnika, kamo navraća oko 1440, a 1443. biva nagrađen i za usluge vladi. Sastavio je velike natpise u trijemu Kneževa dvora i na Velikoj česmi na izvrsnome latinskome jeziku, klesane u klasičnoj kapitali s vlastitim potpisom. Utjecao i na ikonografski izbor likova skulpturalne opreme gl. državne palače, a po njegovoj je zamisli oblikovan i alegorijski kip Svete Razumnosti s grčkim natpisom nad vratima Velikoga vijeća, po uzoru na srodni lik iz grada Tasosa. Objavio nekoliko rim. natpisa s hrv. obale kao i prve opise ant. spomenika u Dalmaciji.

LIT.: J. Colin, Cyriaque d'Ancone – le voyageur, le marchand, l'humaniste, Paris 1981. — I. Fisković, Skulptura u urbanističkom usavršavanju renesansnog Dubrovnika, Anali – Dubrovnik, 1988. — S. Kokole, Ciriaco d'Ancona u Dubrovniku, Arheološki vestnik (Ljubljana) 1990, 41. — I. Fisković, Reljef renesansnog Dubrovnika, Dubrovnik 1993. I. Fis.

CIRKOVLJAN, selo u Međimurju, I od Preloga. Gotička jednobrodna kapela Sv. Lovre s ukrasnim glavama na vanjskim uglovima svetišta barokizirana oko 1784; zvonik je podignut u poč. XIX. st. Tri drvena oltara izradio oko

1839. varaždinski majstor Pič (Pitch). Svetište su na iluzionistički način oslikali Klumpar (1844) i Jakob Brollo (1869), koji je oslikao i lađu.

LIT.: A. Horvat, Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međimurju, Zagreb 1956, str. 58–60. — A. Žigon, Jakob Brollo, ZUZ, 1976. — Horvat – Matejčić – Prijatelj, Barok. A. Ht.

CIRKVENA, selo Z od Bjelovara. U XVI. st. tu je stajao kaštel kvadratična tlocrta porušen oko 1854. — Barokna jednobrodna župna crkva Pohodenja Marijina građena je 1748–60. uključujući crkvu iz poč. XVIII. st. Svi oltari i propovjedaonica pripadaju historicizmu. Zidne slikarije i vitraje izveo je slov. slikar Miha Maleš (1931–35).

LIT.: J. Buturac, Iz prošlosti Cirkvene i okolice, Križevački zbornik, II, Križevci 1982. — UTH – Križevci. R.

CISSA → CASKA

CISTA, naselja u Dalmaciji, na putu Trilj – Imotski. Na lok. Crkvina otkrivena je starokršć. crkvice i memorija, te fragmenti oltarne pregrade. Na tri razna mjesta postoje ostaci nekropole stećaka, ukupno 109 spomenika. Mnogi su urešeni figuralnim prizorima.

LIT.: L. Katić, Tragovi starokršćanske nekropole u Cisti, VjAHD, 1950–51. — Isti, Stećci u Imotskoj krajini, Anali – Dubrovnik, 1954.

CISTERCITI, red u Katoličkoj crkvi koga je reformom benediktinskog reda osnovao Robert Norman 1098. u franc. mjestu Cîteaux (*Cistercium*). Red se brzo raširio po Francuskoj, Engleskoj i Njemačkoj. Vrhunac doživljava krajem XII, a od XIV. st. red naglo opada. Uz strogost života Sv. Bernard uvodi strogost i u umjetnost. U cistercitskoj arhitekturi dekorativna je plastika svedena na najmanju mjeru, a pojednostavnjuje se i tlocrt crkava. Premda preuzimaju gotičku koncepciju prostora, to su jednobrodne crkve križnoga tlocrta, pravokutne apside s kapelama na transeptu; uz crkvu je prigraden jednostavan samostan oko kvadratičnoga klaustura. Osim opatija gradili su i tzv. grangije (vrsta gospodarstva).

Cisterciti u Hrvatsku dolaze poč. XIII. st., dijelom izravno iz Francuske, a dijelom preko Austrije ili Ugarske; najbrojniji su u okolici Zagreba i uz Savu. Najstarija opatija u Hrvatskoj je Sveta Marija u Topuskom koju je osnovao kralj Andrija II. 1205. i proglasio je »kraljevskim samostanom«. Crkva te opatije, sudeći po ostacima, bila je jedna od najistaknutijih gotičkih građevina u Hrvatskoj. Opatija je imala skriptorij u kojemu su izrađeni brojni iluminirani rukopisi, ali su pri tur. najezdi propali; očuvala su se tek dva misala Jurja de Topuskoga, od kojih se jedan čuva u riznici zagrebačke katedrale, a drugi u Metropolitani. Turci su razorili opatiju 1548. Sred. XIII. st. osn. je opatija Sv. Jakova na savskom otoku kraj Podsuseda, čije je sjedište 1315. premješteno podno Kaptola i pretvoreno u opatiju Sveta Marija (na Dolcu), gdje je djelovala do 1510. Opatija Svete Marije u Kutjevu, osnovana 1232, propala je tur. dolaskom u Slavoniju 1536. Postoje sigurni podaci za opatiju Svetoga Križa u Senjskoj Dragi (1214), dok su nesigurni podaci za samostane (grangije) u Samoboru (Sveta Helena), Dubici, Bosanskoj Gradiški, Kobašu, Brezovici. Ženski su samostani bili u Kloštru Ivaniću i na savskom otoku kraj Podsuseda nakon što su cisterciti prešli u Zagreb.

LIT.: I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, III, Split 1965, str. 193–243.

A. Bad.

CLAMBETAE → OBROVAC

CLAUS, Martin, službenik krajiške vojne uprave u Hrvatskoj. Oko 1713. obilazi područje karlovačkoga generalata, crta i opisuje stanje utvrda i utvrđenih gradova (Karlovac, Slunj, Lička Jesenica, Kremen, Plaški i dr.). Njegovi su izvještaji značajan izvor za poznavanje obrambenoga graditeljstva u S Hrvatskoj.

LIT.: M. Kruhek, Karlovac 1579–1979 (katalog), Zagreb 1978. — Isti, Postanak i razvoj tvrđave i grada Karlovca, u zborniku: Karlovac 1579–1979, Karlovac 1979. M. Kru.

CLERIGINUS IZ KOPRA (C. de Iustinopoli), tri koparska slikara istoga imena. Cleriginus I (?–1340) radio je za crkvu Sv. Franje u Kopr. Cleriginus II (XIV/XV. st.), unuk predašnjega, oslikao je oko 1400. crkvu Sv. Jelene u Oprtlu u maniri mekoga gotičkog stila. Cleriginus III (druga pol. XV. st.), sin predašnjega; u duhu tal. quattrocenta izveo 1471. dio zidnih slika u crkvi Sv. Marije u Oprtlu (Navještenje, Marija Zaštitnica, sveci na trijumfalnom luku) i Poklonstvo kraljeva, tempera na dasci (priv. posjed u Kölnu).

LIT.: D. B., Il presunto maestro di Vittore Carpaccio, Pagine Istriane, 1905, 1. — G. Caprin, L'Istria nobilissima, II, Trst 1907, str. 74. — B. Kleese, Ein unbekanntes Werk des Clerigino da Capodistria, Pantheon (München), 1971, 4. B. F.